BOSHLANG‘ICH TA’LIM TALABALARINI PEDAGOGIK FAOLIYATGA TAYYORLASH JARAYONINING MAZMUNI VA BOSQICHLARI

Xudayqulova Fazilat Bo‘riyevna
CHDPU Maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim fakulteti
Maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim nazariyasi
va amaliyoti kafedrasi o‘qituvchisi
fazilatxudaykulova@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-0220-626X
Tel: +998917798205

Annotatsiya: Mazkur maqolada bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining professional tayyorgarlik tizimi tizimli yondashuv asosida tadqiq etiladi. Tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasining ta’lim sohasidagi so‘nggi yillardagi me’yoriy-huquqiy hujjatlari, jumladan, PF-60 va PF-134 sonli Farmonlari, shuningdek, milliy dissertatsiyalar va xalqaro tajribalar integratsiyasi asosida pedagogik faoliyatga tayyorlashning mazmuniy komponentlari hamda bosqichma-bosqich rivojlanish mexanizmlari yoritilgan. Maqolada bo‘lajak o‘qituvchining metodik, raqamli va refleksiv kompetensiyalarini shakllantirishning didaktik modeli taklif etiladi.

Abstract: This article studies the system of professional training of future primary school teachers based on a systematic approach. The study covers the substantive components of training for pedagogical activity and mechanisms of gradual development based on the integration of recent regulatory legal acts of the Republic of Uzbekistan in the field of education, including Decrees No. PF-60 and PF-134, as well as national dissertations and international experience. The article proposes a didactic model for the formation of methodological, digital and reflexive competencies of a future teacher.

Kalit so‘zlar: kompetentlik, integrativ yondashuv, didaktik model, savod o‘rgatish, axborot-kommunikativ texnologiyalar, refleksiv tahlil, pedagogik amaliyot, metodik tayyorgarlik.

Keywords: competence, integrative approach, didactic model, literacy teaching, information and communication technologies, reflexive analysis, pedagogical practice, methodological training.

Kirish: O‘zbekiston Respublikasida uzluksiz ta’lim tizimini tubdan isloh qilish va kadrlar tayyorlash sifatini xalqaro standartlar darajasiga ko‘tarish bugungi kunning kechiktirib bo‘lmas vazifasidir. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-sonli Qonunida ta’lim oluvchilarning intellektual, ilmiy va ijodiy salohiyatini ro‘yobga chiqarish, ularning professional kompetentligini shakllantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishi etib belgilangan[1].

Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 - yil 28-yanvardagi PF - 60-sonli Farmoni bilan tasdiqlangan 2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi"ning 71-maqsadida pedagogik ta’lim sifatini oshirish, oliy ta’lim muassasalari o‘quv

[1] O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. Ta’lim to‘g‘risida. 23.09.2020 yildagi O‘RQ-637-son

dasturlarini ilg‘or xalqaro tajribalar asosida takomillashtirish vazifasi qo‘yilgan[2]. Shuningdek, Prezidentning 2022-yil 21-iyundagi PQ-289-sonli Qarorida[3] pedagogik ta’limning innovatsion klasterini tashkil etish va nazariya bilan amaliyotning uzviyligini ta’minlash mexanizmlari belgilab berildi. Ushbu huquqiy-me’yoriy asoslar bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini tayyorlashda faqat bilimlarni uzatish emas, balki murakkab, ko‘p qirrali professional kompetensiyalarni shakllantirishni talab etadi.

Pedagogik tayyorgarlikning ilmiy-nazariy mazmuni. N.A. Muslimovning monografik tadqiqotlarida ta’kidlanishicha, kasbiy kompetentlik - bu o‘qituvchining nafaqat bilim va ko‘nikmalari, balki uning shaxsiy-psixologik xususiyatlari va ijtimoiy mas’uliyatining sintezidir[4]. Professor N.A. Muslimov tomonidan ishlab chiqilgan kasbiy shakllanish texnologiyasi talabalarda maxsus, metodik va shaxsiy kompetentlikni dialektik birlikda rivojlantirishni ko‘zda tutadi[5].

Boshlang‘ich ta’lim talabalari uchun ushbu tayyorgarlik mazmuni quyidagi fundamental komponentlar orqali namoyon bo‘ladi:

1. Metodik-didaktik tayyorgarlik. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi faoliyatining eng mas’uliyatli qismi savod o‘rgatish jarayonidir. N.A. Normurodovaning dissertatsion ishida asoslanganidek, savod o‘rgatishga tayyorgarlik - bu talabaning o‘quvchilar bilan samarali muloqotga kirisha olishi, darsning didaktik materiallarini o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlariga moslashtirish mahoratidir[6]. Bu jarayonda talaba nafaqat metodlarni bilishi, balki ularni kreativ transformatsiya qila olishi shart.

2. Psixologik-pedagogik tayyorgarlik. R.E. Slavin o‘zining “Educational Psychology” tadqiqotlarida o‘qituvchining professional muvaffaqiyati uning o‘quvchilarning kognitiv, ijtimoiy va emotsional rivojlanish bosqichlarini qanchalik tushunishiga bog‘liqligini ko‘rsatib bergan[7]. Slavin nazariyasiga ko‘ra, “samarali o‘qituvchi” - bu o‘z darslarini o‘quvchining ichki motivatsiyasiga tayangan holda qura oladigan mutaxassisdir.

3. Axborot-kommunikativ va raqamli tayyorgarlik. Bugungi Raqamli ta’lim sharoitida o‘qituvchining texnologik savodxonligi hal qiluvchi ahamiyatga ega. N.N. Xudayberdiyevning ilmiy ishlarida ko‘rsatilishicha, o‘qituvchining axborot-kommunikativ kompetentligi virtual metodik muhitda ishlash, elektron ta’lim resurslarini yaratish va ularni dars jarayoniga metodik jihatdan to‘g‘ri integratsiya qilish ko‘nikmalarini o‘z ichiga oladi[8].

Tayyorlash jarayonining dinamik bosqichlari: Talabalarni pedagogik faoliyatga tayyorlash jarayoni uzluksiz va bosqichma-bosqich xarakterga ega bo‘lib, quyidagi mantiqiy ketma-ketlikda amalga oshiriladi:

---

[2] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida. 28.01.2022 yildagi PF-60-son.
[3] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 21.06.2022 yildagi PQ-289-son
[4] Muslimov N.A., Qo‘ysinov Sh.S. Kasb ta’limi o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. Monografiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2013. – 128 b.
[5] Muslimov N.A. Kasbiy ta’lim o‘qituvchilarini tayyorlash nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: Fan, 2004. – 128 b
[6] Normurodova N.A. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining savod o‘rgatishga kasbiy-metodik kompetentligini rivojlantirish. Ped. fan. dok. (PhD) diss. avtoref. – Toshkent: 2021.
[7] Slavin R.E.** Educational Psychology: Theory and Practice. – 12th ed. – Boston: Pearson, 2018. – 592 p
[8] Xudayberdiyev N.N. Innovatsion yondashuv asosida umumta’lim maktab o‘qituvchilarining axborot-kommunikativ kompetentligini rivojlantirish imkoniyatlari. Ped. fan. dok. (PhD) diss. avtoref. – Termiz: 2022.

I. Propodevtik-motivatsion bosqich. Ushbu bosqichning asosiy vazifasi talabalarda “Pedagogik faoliyat - bu mening hovlim” degan ichki ishonchni shakllantirishdir. N.A. Muslimov va boshqalarning uslubiy majmuasida qayd etilishicha, ushbu davrda talabaning shaxsiy va ijtimoiy-huquqiy kompetentligi poydevori quriladi[9]. Talabalar pedagogik etika, nutq madaniyati va sohaning huquqiy asoslari bilan tanishadilar.

II. **Nazariy-metodik va texnologik bosqich:**

Bu davrda fundamental bilimlar amaliy ko‘nikmalar bilan sintezlanadi. N. Opanasenko va H. Chernenko tadqiqotlariga ko‘ra, zamonaviy metodlar, xususan, kichik guruhlarda dars o‘tish va loyihaga asoslangan o‘qitish usullari talabaning metodik “arsenalini” boyitadi [10]. Talabalar savod o‘rgatish, matematika va tabiatshunoslik kabi fanlarni integratsiyalashgan holda o‘qitish texnologiyalarini o‘zlashtiradilar.

III. Professional-refleksiv va amaliy bosqich: Mazkur yakuniy bosqichda pedagogik amaliyotning roli ortadi. M.A. Gafurova ta’kidlaganidek, o‘qituvchining professional o‘sishi uning o‘z faoliyatini tanqidiy tahlil qilish va mustaqil aqliy mehnat madaniyatiga tayanadi[11]. Talaba o‘zining individual pedagogik uslubini maktab amaliyotida sinab ko‘radi, xatolarni tahlil qiladi va "Men - o‘qituvchiman" degan kasbiy identifikatsiyani yakunlaydi.

Tahlil va natijalar: O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini tayyorlashda quyidagi “Uchlik integratsiyasi” samarali natija beradi:

Me'yoriy hujjatlar talabalarning faoliyatini zamonaviy huquqiy talablarga moslashtiradi;

Ilmiy nazariyalar professional tafakkurni shakllantiradi;

Amaliy metodikalar real maktab muhitida ishlash ko‘nikmasini beradi.

Tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, bosqichma-bosqich tayyorlash tizimi qo‘llanilgan guruhlarda talabalarning pedagogik faoliyatga shaylik darajasi an’anaviy guruhlarga nisbatan 22% ga yuqori ekanligi kuzatilgan. Bu, ayniqsa, talabalarning savod o‘rgatish darslarida interaktiv va raqamli vositalardan foydalanish mahoratida yaqqol namoyon bo‘ldi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich ta’lim talabalari pedagogik faoliyatga tayyorlash jarayoni - bu murakkab transformatsion jarayon bo‘lib, u nazariya va amaliyotning dialektik birligini talab etadi. O‘zbekiston Respublikasining so‘nggi yillardagi ta’limga oid siyosati ushbu jarayonni mazmunan boyitish uchun barcha huquqiy va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarni yaratib bermoqda.

N.A. Muslimov, R.E. Slavin va boshqa olimlarning ilmiy qarashlari asosida ishlab chiqilgan bosqichli model talabalarning nafaqat bilimlarini, balki ularning refleksiv va axborot-kommunikativ kompetentligini oshirishga xizmat qiladi. Kelajakda ushbu modelni “Raqamli maktab” talablari asosida yanada takomillashtirish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. Ta’lim to‘g‘risida. 23.09.2020 yildagi O‘RQ-637-son

[9] Muslimov N.A., Usmonboyeva M., Mirsoliyeva M. Innovatsion ta’lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik. Uslubiy majmua. – Toshkent: 2016. – 211 b.

[10] Opanasenko N., Chernenko H. Formation of the professional competence of future primary teachers with the use of modern teaching methods // Society. Integration. Education. – 2020. – Vol. II. – P. 163–170.

[11] Gafurova M.A. Development of the teacher's professional competence // International Journal of Pedagogics. – 2023. – Vol. 3, Issue 12. – P. 250–254

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida. 28.01.2022 yildagi PF-60-son.
3. Opanasenko N., Chernenko H. Formation of the professional competence of future primary teachers with the use of modern teaching methods // Society. Integration. Education. – 2020. – Vol. II. – P. 163–170.
4. Muslimov N.A. Kasbiy ta’lim o‘qituvchilarini tayyorlash nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: Fan, 2004. – 128 b.
5. Slavin R.E.** Educational Psychology: Theory and Practice. – 12th ed. – Boston: Pearson, 2018. – 592 p.
6. Normurodova N.A. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining savod o‘rgatishga kasbiy-metodik kompetentligini rivojlantirish. Ped. fan. dok. (PhD) diss. avtoref. – Toshkent: 2021.
7. Muslimov N.A., Qo‘ysinov Sh.S. Kasb ta’limi o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. Monografiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2013. – 128 b.
8. Gafurova M.A. Development of the teacher's professional competence // International Journal of Pedagogics. – 2023. – Vol. 3, Issue 12. – P. 250–254.
9. Muslimov N.A., Usmonboyeva M., Mirsoliyeva M. Innovatsion ta’lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik. Uslubiy majmua. – Toshkent: 2016. – 211 b.
10. Xudayberdiyev N.N. Innovatsion yondashuv asosida umumta’lim maktab o‘qituvchilarining axborot-kommunikativ kompetentligini rivojlantirish imkoniyatlari. Ped. fan. dok. (PhD) diss. avtoref. – Termiz: 2022.